

עומקא דפרשה

- חשבון שנות גלות מצרים
- הרוסת זכר לטיט
- הריגת המצרי ע"י משה
- שער הציון
- מלחמתה של תורה

- בס"ד ערש"ק י"ו בטבת תשע"א
- רכוש גדול ע"י השעבוד
- חלות השעבוד ע"י הליצנות
- הכבדת השעבוד סמוך לאוולה
- קבלת התורה ע"י צרת השעבוד

פר' שמות - בעניני שיעבוד מצרים

חלות השעבוד בניתוק מהתורה לליצנות

הג"ר אברהם וינברג

במדרש (ילקוט' ש קסב) 'ותמלא הארץ אותם, שנתמלאו בתי טרטיאות ובתי קרקסאות מהם. מיד גזרו עליהם שיפרשו מהן' (ועי בגי' התנחומא ו). מאידך מצאנו במדרש, שישראל מעולם לא ישבו במקומות שכאלו, דאי' באיכ"ר (פתיח' גג), 'רבי אבא בר כהנא פתח לא ישבתי בסוד משחקים ואעלוז (ירמיהו ט"ו)', אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבון העולמים מימי לא נכנסתי בבתי תיאטראות ובתי קרקסאות של אומות העולם ושחקתי עמהם ואעלוז'. ונראה מתוך עושרם של ד"ת הבאים ממקום אחר, שאכן ישראל מילאו את בתי התרטיאות, אבל לא "של אוה"ע" אלא הם היו "של ישראל" - סגנון תרטיאות מיוחד לישראל. ועל זה אחז"ל (קה"ר ב,א) "לשחוק אמרתי מהולל, אמר רבי אבא בר כהנא מה מעורבב השחוק שאוה"ע שוחקים בבתי קרקסאות ובבתי תיאטראות שלהם, ולשמחה מה זו עושה מה טיבו של ת"ח להכנס שם". כלומר שענין השחוק אינו מקום לת"ח, ואפי' אם יהיה תרטיאות של ישראל, שכל הרואה חכמים בבית השחוק תמה על כך.

אכן, השחוק הזה הוא המבוא אל הניתוק מתורתם של האבות, הוא אשר הביא את הגלות ואת שנאת המצרים עלינו. כמ"ש הרמב"ם בתחילת הלכות ע"ז 'ויעקב אבינו לימד בניו כולם, והבדיל לוי ומינהו ראש, והושיבו ביישיבה ללמד דרך ה', ולשמור מצוות אברהם. וציווה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממונה, כדי שלא ישתכח הלימוד. והיה הדבר הולך ומתגבר בבני יעקוב ובנלוים עליהם, ונעשית בעולם אומה שהיא יודעת את ה'. עד שארכו הימים לישראל במצרים, וחזרו ללמוד מעשיהן ולעבוד ע"ז כמותן - חוץ משבט לוי, שעמד במצוות אבות. ומעולם, לא עבד שבט לוי עבודה זרה, וכמעט קט היה, והעיקר ששתל אברהם נעקר, וחוזרין בני יעקב לטעות העמים, ותעיותו...'. הרי שעם ישראל היה מופקד על החכמה, ועקירתה היה בכינוסם של אולמות מלאים בשחוק. עקירת הרצינות היא עקירת התורה ומשעה שנעקרה התורה אין מחסום מהפופרנות. וכדברי הרמב"ם בפיה"מ (ברכות טה), "עת לעשות לה' הפרו תורתך. יאמר כי כאשר באה שעת הפופרנות והנפק, יזדמנו סיבות לבני אדם איך יפרו תורה, כדי שיחולו עליהם ע"פ דין. והענין הזה ארוך ורחוק עמוק עמוק מי ימצאנו...". ומכאן לזמנו שהניתוק מחכמת התורה ומהמהלך של תלמידי חכמים אל תרבות חילופית של ליצנות, היא הפתח דרכו החלה העבדות. כי בן חורין אינו משתעבד אבל עבד משתעבד. לכן מובן, כי כל מי שהוגדר כת"ח, דהיינו בני לוי שאמנם היו בגלות מצרים, אבל היות שלא התערבו בבתי תיאטראות ותרבות הליצנות, ממילא לא התנתקו מהתורה ולכן גם לא עבדו את עבודתם הזרה, ולא עבדו את עבודתם המפרכת.

וכל מי שחפץ להיות כשבט לוי בידו לבחור בכך (כמ"ש הרמב"ם בסוף הל' שמיטה ויובל "ולא שבט לוי בלבד"). ואף בגלותנו כהיום הזה, שאין להם דריסת רגל ללחוץ אותנו, אלא ברפיון שלנו ובהכנסת תרבות הגויים אל תוך מחננו. וכשרואים בזמננו שייסורי 'ויקוצו מפני בני ישראל' ממשמשין ובאין עלינו, אין לנו דרך אלא הנאמר בחז"ל (תנ"דב"א פ"א) "אם ראת שהיסורין ממשמשין ובאין עליך, רופף לחדרי ד"ת ומיד היסורין בורחין ממך. שנאמר, לך עמי בא בחדריך".

עומקא דקרא

"ויעבדו מצרים... וימרו את חייהם" בהעמק דבר פ"י שאחר שהחלו להשתעבד בחשובים בעבודה רגילה, הוסיפו עוד למרו את חייהם בעבודות קשות. ועי' פנים יפות שפי' "וימרו את חייהם", דהיינו שנתמם שהיא חיות הקדושה שבהם, וזה גרם להשתעבד את גופם, כמו שאנ' בהמשך (ד) "את כל עבודתם" שהיא עבודת גופם ממש.

בדושי כלי חמדה ביאר את לשון הפס' שהמיריות מוסבת על החיים, שכל אדם רוצה לחיות, אבל המצרים הפכו את חייהם למרים עד שהמות היה להם למתוק. ורבינו בחי"כ גם יתכן שתהיה הכוונה על הקב"ה שהוא חיי הנפש... שהרי בפי' דרז"ל כי לי בני"ע עבדים, כל המשעבדן מלמעלה כאילו משעבדן מלמעלה.

ומובא בשם הגר"א דכיון שקושי השעבוד השלים את הזמן, לכן טעמי וימרו את חייהם הן קדמה ואזלא שקדמו ואזלו קודם הזמן הקבוע ע"י "וימרו את חייהם".

יציאה ברכוש גדול מכה שיעבוד מצרים

הג"ר שלום בער סורוצקין
ראש מוסדות עטרת שלמה

איאתא בברכות ט. דבר נא באזני העם וגו', אין נא אלא לשון בקשה וכו' בשביל שלא יאמר אותו צדיק [אברהם] ועבדום ועינו אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם, ע"כ.

וכל המתבונן יפלא, דמהגמ' נראה דלאברהם אבינו יהא פתח לטענה דלא יצאו ברכוש גדול, בדווקא אחר דנתקיים גזירת השיעבוד, אבל אם לא היה מקיים בהם השיעבוד לא היה מקום טענה בכך שלא יצאו ברכוש גדול, ולכאורה מאי שייטא זה לזה, דמכל מקום ישנו פתח טענה מה טעם לא קיים הנבואה שייצאו ברכוש גדול.

ויראה ביאור נפלא בענין, דהנה ברמב"ם פ"י מיסודי התורה ה"ד כתב, וז"ל, דברי הפופרנות שהנביא אומר כגון שיאמר פלוני ימות או שנה פלונית רעב או מלחמה וכיוצא בדברים אלו, אם לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו ואין אומרים הנה דבר ולא בא, שהקב"ה ארך אפים ורב חסד ונחם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה ונסלח להם כאנשי נינוה, או שתלה להם כחזקיה, אבל אם הבטיח על תשובה ואמר שיהיה כך וכך ולא באה הטובה שאמר, בידוע שהוא נביא שקר שכל דבר טובה שיגזור האל אפילו על תנאי אינו חוזר, עכ"ל, ומבואר בדברי הרמב"ם דעל נבואה טובה אין הקב"ה חוזר בו, ועל נבואה רעה אפשר דע"י תשובה ושאר תלויות יחזור בו הבורא.

ויש לדון טובא באם יהא נבואה טובה דמיתלי תלי בנבואה רעה, אם הוי כנבואה טובה שאין הקב"ה חוזר בו, או כנבואה רעה שהקב"ה חוזר בו, והרצו הך ספיקא קמי מרן הגר"י ז"ל מבריסק זצוקל"ה והשיב דהוי כנבואה רעה כיון דס"ס י' ש' בו גם נבואה רעה, ומנבואה רעה הקב"ה חוזר בו, אכן זה נראה ברור ואין צריך לפנים דנבואה כזו אם כבר נתקיים הרעה שבנבואה דהשתא עומד וקיים רק הטובה שבנבואה דזוואי אין הקב"ה חוזר בו.

ומעתה דברי הגמ' יומתקו כנופת צופים דעד שלא נתקיים ועבדום ועינו אותם לא היה מקום טענה שלא יתקיים ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, כיון דהוי נבואה טובה דתלויה ועומדת בנבואה רעה, ואכן כיון דהרעה שבנבואה נתקיים, הרי מעתה יש פתח טענה אם לא יתקיים הטובה שבנבואה, והדברים מאירים כספירים.

אחר הדברים האלה נתבשרה שמועה טובה דאיתברו כעין אלו הדברים משמיה דמרן הגר"י ז"ל מבריסק זצוקל"ה, ואלו תורף דבריו, דהנה בשילהי מכות, בההוא עובדא דהלכו ר"ע וחבריו למרגלות הר הבית, איתא, כיון שהגיעו להר הבית ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים התחילו הן בוכין ור"ע משחק, אמרו לו מפני מה אתה משחק, אמר להם מפני מה אתם בוכים, אמרו לו מקום שכתוב בו והזר הקרב ימות ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה, אמר להן לכך אני משחק, דמה ענין ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה נבון אוריה אצל זכריה, אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני, אלא תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, ובאוריה כתיב לכן בגללכם ציון שדה תחרש וגו', בזכריה כתיב עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה היית מתירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת, בלשון הזה אמרו לו עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו.

והדברים טעונים בירור רב מה הן הקישורין בין נבואת זכריה לנבואת אוריה, ואטו בלא נבואת אוריה לא תתקיים נבואת זכריה, הרי הקב"ה אומר ועושה וברוך שומר הבטחתו לישראל. אלא דהוא הביאור, דנבואת זכריה ונבואת אוריה הן נבואה אחת כדכתיב ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, והיא נבואה טובה הנתלית בנבואה רעה, ונבואה כזו אפשר דיחזור בו הבורא וכדאמרן, אלא דמעת נתקיים נבואתו הרעה של אוריה הרי מעתה עומדת נבואתו הטובה של זכריה לבדו, ופשוט וברור שישמור הבטחתו, ואכן נחמתנו עקיבא נחמתנו. והי"ד שתתקיים בנו נבואתו של זכריה, אחר שכבר זמן כה רב מתקיימת בנו נבואת אוריה, בב"א.

[נערך ע"י ח.י.ג. מבני הכולל דק"ס]

הכבוד השעבוד סמוך לגאולה

הרב יעקב מצגר

"ומאז באתי לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמך" (הכג). יש להתבונן מדוע אכן נתגלגל שלאחר שנפקדו ישראל, נתעצמו סבלותיהם לפני גאולתם. ואפשר שזה עצמו מה שנתקשה משה רבינו, שאף שידע שהקב"ה עתיד לקיים הבטחתו, אבל תמה למה על ידי שליחותו הרע לעם הזה, אלא שא"כ לא מובן מה השיב לו הקב"ה על כך. ובשמו"ר (פ"ה י"ט) אמר להם הקב"ה למחר אני מביא עליהם מכות והם אומרים פרעה חוטא ועמו לוקין, כיון שישראל יוצאין להביא תבן ולעשות היה המצרי רואהו בתוך שדהו ומשבר את שוקיו, לפיכך ויפץ העם, עכ"ל. ונמצא לפי"ז שגזירת פרעה היתה כהכנה לגאולתם, שיהיה אפשר להביא על המצריים את המכות. אמנם לכאן אין זה יישוב, אלא לענין דגזירת פרעה באה דוקא באופן זה שיתפזרו במצרים לאסוף תבן, אבל אכתי לא מבואר הטעם שנענשו ישראל לקראת קץ הגלות, שהכביד עול השעבוד. ואפשר ליישב עפ"י דברי הקדמונים (עי' אוה"ח שמות ג, טז) שמחמת תוקף השעבוד הקדים הקב"ה קץ גאולתם, [למנות את הד' מאות שנה מלידת יצחק], שקושי השעבוד היה כתחליף לאריכות הגלות, ועפ"י"ז מובן שלאחר שפקדם הקב"ה ורצה לגאלם, הוזקקו שיכבדו שעבודם כהכנה לגאולה.

אלא שעדיין קשה אמאי נתגלגל דבר זה על ידי שליחות משה ואהרן, באופן שהיה נראה ששליחותם לפרעה היא זו שגרמה להכבדת עול השעבוד, וזהו טענת משה רבינו "למה זה שלחתני". ויתכן שרצון הקב"ה היה שגאולתם תהיה בדרך של "ביד חזקה יגרשם מארצו" כתשובת הקב"ה למשה, והיינו שלא ייראה שמחמת בקשת משה ואהרן הסכים פרעה לשלחם בנדיבות לבו, [ומכות מצרים היו לסיוע בלבד או לעונש]. לכן נתגלגל שבקשת משה לא הועילה כלום, ואדרבה דמימת הבקשה פרעה הכביד את עול עבודתם, וגאולתם לא באה אלא רק בידו החזקה של הקב"ה **בכבודו ובעצמו**, שלא מחמת חן שפתיים של משה ואהרן ולא מתוך נדיבות לב פרעה. ומשפטי ה' אמת צדקו יחדיו, שתוקף השעבוד של הזמן סמוך לגאולתם הוא כדי להחיש גאולתם שיהא עול השעבוד תחליף לאורך השעבוד, וכמשי"ב. ואופן השעבוד שיהא על ידי שיקוששו קש בכל מצרים הוא כמבואר במדרש הנ"ל, ונתגלגל הדבר על ידי שליחות משה ואהרן כדי להראות שגאולתם של ישראל אינה אלא מחמת ה"יד החזקה" של הקב"ה.

קבלת התורה ע"י צרת השעבוד

הרב משה חיים לייטער

כתוב בכר' (ה, א) "ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה" ופירש"י אבל הזקנים נשמטו אחד אחד מאחר משה ואהרן עד שנשמטו כולם קודם שהגיעו לפלטיין לפי שיראו ללכת, ובסיני נפרע להם (להלן כד,ב), ונגש משה לבדו וגו' הם לא יגשו", החזירים לאחרים, ע"כ. נראה לבאר המדה כנגד מדה ע"פ דברי המדרש תנחומא ישן יתרו המובא בחזקוני פ' יתרו (יח,ג) "ומה שכתוב (משלי יד, ו) "לב יודע מרת נפשו ובשמתתו לא יתערב זר" שלא רצה הקב"ה שישתתף יתרו עם ישראל בשמחת קבלת התורה **לפי שלא היה עמהם בצרת השעבוד**", ע"כ. מבואר דרך מי שהיה בצרת השעבוד יכול היה להשתתף בשמחה של קבלת התורה. וראה במדרש רבה ס"פ שמות (פר' ה) בפס' ויקח משה את אשתו ואת בניו, "למה הוליכך כדי שיהיו עם ישראל לקבל תורה". ויש לפרש הדברים ע"פ הנ"ל. ואע"פ שמשו עצמו לא היה בצרת השעבוד (רש"י הד, ב) "ל כיון שנתן עינו ולבו להיות מיצר עליהם כמ"ש רש"י (ב, יא) כאילו היה בשעבוד. [ובאמת כל שבט לוי לא היה בשעבוד וצ"ל דמ"מ השתתפו בצרת אחיהם, או ע"י לימוד התורה]. לפי"ז י"ל דגם מי שהיה בשעבוד מצרים, כפי מדת השתתפותו בשעבוד ונשיאת עול עם חבירו כן זכו לגלוי של קבלת התורה ולכן מכיון שהזקנים לא רצו לשאת בעול אחיהם בני"י כדי לנסות להקל מעליהם עול השעבוד ע"י הליכתם לפרעה, לכן לא זכו להתקרב במתן תורה אלא הורחקו, דלפי נשיאת העול בשעבוד והשתתפות בצרת אחיהם - מרת נפשו, כפי זה זכו לשמחת התורה - 'בשמחת אל יתערב זר'. וז"ש 'ובסיני נפרע להם' וכו'. ולכן משה ואהרן זכו להתקרבות במתן תורה במידה רבה כפי התמסרותם לאחיהם הסובלים. ויתכן עוד בדרך זו לפרש דברי רש"י לקמן עה"פ (ה, יד) "ויכו שוטי ישראל בני ישראל" השוטים ישראלים היו וחסים על חבריהם מלדחקם וכו' היו (המצריים) מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה, לפיכך זכו אותם שוטים להיות סנהדרין, ונאצל מן הרוח אשר על משה והושם עליהם שני "אספה" לי שבעים איש", ע"כ. דכפי מה שסבלו השוטים כדי להקל מאחיהם קושי השעבוד זכו לתורה והשראת השכינה שהוא בבחינת ובשמחתו אל יתערב זר.

חשבון שנות גלות מצרים

הרב יוסף רוזנמן

חז"ל אומרים שמה שכתוב שגלות מצרים תהיה ארבע מאות שנה, מתחיל מלידת יצחק, ומשי"כ ארבע מאות ושלושים שנה זה מברית ביה"ב, ולמעשה היו במצרים 210 שנה, שמתוכם היה העינוי רק 86 שנים. ושמעתי לבאר החשבון ע"פ מ"ש בפר' ויגש שאחר שקנה יוסף את כל אדמת מצרים לפרעה אמר שמכל מה שיעבדו באדמה יהיה ד' חלקים להם ואחד לפרעה. ומכיון שכתוב בפסוק ועבדו ועינו אותם **בארץ לא להם** נמצא שהגזירה של השיעבוד היתה רק על החלק שהוא "לא להם" דהיינו החלק החמישי שהוא של פרעה. ואם נחשב חמישית מתוך 430 שנים שהיא הגזירה המקורית, יצא בדיוק 86 שנים דהיינו הזמן של עיקר השיעבוד כנ"ל, שכיון שעבדו על כל אדמות מצרים ולא רק על חמישית מהאדמות, ע"י תוספת מהאדמות בעבודה התמעט הזמן לפי חשבון זה של חמישית, ולכן עבדו רק 86 שנים מתוך 430.

חרוסת זכר לתפוח ולטיט

הרב בנימין י. גודמן

בפסחים קטז. מבואר דחרוסת מצוה, לרבי לוי זכר לתפוח, ולרבי יוחנן זכר לטיט, ואמר אביי הלכך צריך לקהייה זכר לתפוח, וצריך לסמוכיה זכר לטיט. וכו' המהרש"א זכר לטיט, בשעת אכילת מרור יזכור וימרו חייהם בעבדה קשה בחומר וגו' שהיא עבודת הטיט, וזכר לתבן שהוסיפו בעבודתם ותבן לא ינתן לכם ויפץ העם וגו' לקושש קש לתבן, ור"א דקאמר זכר לתפוח וכו' והיינו דיש לזכור הנס דכל עוד שמררו חייהם היו יולדות בריח כמ"ש תחת התפוח וכו'. ולפי"ז יש לפרש דברי אביי, דס"ל דבד בבד עם זכר לטיט שצריך לסמוכיה, צריך לקהייה זכר לתפוח. שמצות חרוסת באה ללמדנו, דגם בתוך הצרה והשעבוד ובזמן הסתר פנים הקב"ה משגיח מן החלונות ומציץ מן החרכים.

הריגת המצרי ע"י משה

הרב מרדכי וינברג

בפסוק "ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי" פירש"י וירא כי אין איש - שאין איש עתיד לצאת ממנו שיתגייר. וביאר השפ"ח דהול"ל וירא כי אין "אדם" דמה לי איש מה לי אשה, לכן פי' איש שעתידי להתגייר, דר"ל צדיק וכמ"ש רש"י בפר' שלח לך אנשים ר"ל צדיקים. בפשטות המכונן הוא שאם מש"ר היה רואה בנבואה שיצא מזרעו איש שעתידי להתגייר לא היה ממיתו, שהרי בכך כורת ומונע ביאת הצדיק. והדבר תמוה האך שייך לראות בנבואה דבר שלא יהיה לעולם, שהרי כשהרגו כרת זרעו לגמרי ובודאי שלא היה שום איש, ואיך ראה בנבואה את הדבר שלא היה עתיד להיות. והנראה לבאר שאין כוונת רש"י כפשוטו שאין איש עתיד להוולד ממנו ובהריגתו הוא מונע את ביאתו לעולם, אלא שמצרי זה כבר היה לו קודם מעשה זה זרע אחר, ועליהם ראה משה בנבואה שמזרעו שעתידי להתקיים, אין שום אחד מהם שיתגייר עד סוף הדורות, שאם היה אחד מהם מתגייר זה גופא זכות לרשע שיעמוד לו שלא יהרגו משה, וזה שייך שפיר לראות בנבואה. והנה השפ"ח הקשה שבפר' אמור פירש"י בעצמו על הפסוק "בתוך בני ישראל" מלמד שנתגייר וקאי אבן המצרי דכתיב כא שיהולד עם שלומית בת דברי, ותי' דבשעה שהרגו משה כבר היתה מעוברת ממנו אבל היה רואה שאין עתיד עוד איש לצאת ממנו שיתגייר ומבואר שלמד כהפשטות. ובעיקר קושייתו י"ל באופן אחר, שהרי בן מצרי זה שיצא מבת ישראל אינו מחויב כלל בגירות דעכו"מ הבא על בת ישראל הולד כישראל ואינו נחשב כלל כבנו ואינו זכות לגוי זה. לכן דקדק רש"י לכתוב "שיתגייר" שדווקא אם יהיה מזרעו אחד שיתגייר (אע"פ דכקטן שנוולד דמי) זהו זכות בשבילו שלא יהרגו. אבל זה שנוולד מהאשה הישראלית אינו זכות בשבילו. והנה בעצם הדבר הקשה הרא"ם על רש"י דמשמע מדבריו שאם משה היה רואה שיצא ממנו איש שיתגייר לא היה ממיתו, ולכאן כיון שמחויב מיתה מה יועיל להצילו טעם זה, דלא מצינו כע"ז בשאר חייבי מיתות ב"ד. ובשפ"ח תי' דמה דכתיב "איש מצרי מכה" אינה הכאה של מיתה, דבזה ודאי מחויב מיתה, והרג אף אם עתיד לצאת ממנו איש, אע"כ דמכה היינו כזאה סתם שאינה של מיתה (לכ"מ בל' רש"י ע"ש). ומ"מ בן נח מוזהר עליה ואזהרתו זו מיתתו ולכן אם היה רואה שיצא ממנו איש שיתגייר לא היה הורג, שהיה דן אותו כישראל. ולכאן כ"ז לפירושו (הנ"ל) שע"י הריגת המצרי הורג את הצדיק העתיד לצאת ממנו, דמש"כ יש מקום לדונן כישראל כיון שגם הישראל היוצא ממנו נדון בדיון זה. אך למשנ"ל דעצם מה שיש מזרעו אחד שיתגייר הוא זכות עבורו שלא להמיתו, עדיין קשה. והנראה בזה דבסנהדרין נ"ח: איתא שבן נח שהיכה ישראל חייב מיתה. וילפי' מהמצרי שהרגו משה. וברמב"ם פסק שאע"פ שחייב מיתה אינו נהרג. וביאר המהרש"א דכיון שאינו נמנה ב'צ' מצוות ב"נ אינו נהרג, וחייב מיתה היינו לשמים. ובזה ביאר המהרש"א שאם יצא ממנו אחד שיתגייר היה משה מניחו מליהרג, אע"פ שמחויב מיתת ב"ד אין מניחין לו משום כך, (ואף אשה מעוברת המחויבת מיתה ממיתין מיד), מ"מ בדיון שמים שפיר יש להתחשב בזרעו. ומבואר דמש"כ אם משה היה רואה מזרעו שיתגייר ז"ג זכות בשבילו שניחא. ובמהר"ל דיסקין עה"ת הוסיף שלכן משה הרגו ע"י שם המפורש, דכיון שלא היה מחויב מיתה בדיון ב"ד, א"א להרגו בידיים אלא ע"י שם שהרי היה מחויב מיתה לשמים.

זמן השעבוד

גלות מצרים נמשכה מאתיים ועשר שנים (עי' רש"י בא) כמנין רד"א, כמ"ש רש"י בפר' לך לך עה"פ כי גר יהיה זרעך (טו"ג) ובפר' בא (יב"מ), [ומקורו בסדר עולם פ"ג, ובב"ר צ"א, וכו"ה בנדרים ל.ב]. השעבוד התחיל כשמת לוי והעיניו התחיל כשנולדה מרים (וע"ש כך נקראה) ונמשך פ"ו שנה. ובפר' בא (יב"מ) כתיב "ומושב בני" אשר ישובו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה". ופירש"י שהוא משנולד יצחק "שאף שאר הישיבות נקראו גרות" ומקורו בסדר עולם פ"ג. [ועי' רמב"ן דפיי הפס' שעתה נשלמו הארבע מאות שנה שנאמרו לאברהם ועוד שלושים שנה שנוספו]. וכך פ"י האבודרהם בדרשת בעל ההגדה "שהקב"ה חשב את הקץ" לחשב מלידת יצחק.

אך במדרש שה"ש (פ"ב א,ח) אי' בשעה שבא משה ואמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין, אמרו לו והלא אמר הקב"ה לאברהם... ארבע מאות שנה, ועדיין אין בידו אלא מאתיים ועשר שנה, אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם אלא מדלג על ההרים... מדלג על החשבונות ועל הקצים ועיבורין. וכ"כ היפ"ת (בשמ"ר א"ב) דמ"ש (בסוטה יא): בשכר נשים צדקניות נגאלו ישראל ממצרים, היינו שדלג הקב"ה על הקץ ונפדו אחרי ר"י שנה ולא המתין עד ת'. ועי' חת"ס שיצאו קודם הזמן משום שנתקדשו לה' והקדש מפקיע מידי שעבוד.

ומבואר דנח' המדרשים אם הגיע זמן הקץ שהוא סוף ת' שנה, או שנגאלו קודם הזמן. והגר"ס באבן ישראל (דרוש ו) ביאר דתליא בפלוג' דר' יאשיהו ור' יונתן (ב"מ צד): אם ו' מוסף על ענין ראשון, שהרי כתיב כי גר יהיה זרעך וכו' ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה, דאם ו' מוסף אז גם הגרות וגם העינוי יהיו ת' שנה. אבל אם הו' מחלקת, אז פ"י או גרות ת' שנה או ענוי, ולפ"ז הגיע הזמן.

ובחי' הגר"י"ז (סט נד) ביאר דמחמת ב' הגזירות הנ"ל בעינן לב' הטעמים דמשנולד יצחק מהני לגזירת הגירות, וקושי השעבוד מהני לקיום העינוי. ועי' ברמב"ן (בפר' בא שם) שהשלשים שנה הם תוספת גלות בעון הדור ההוא, "והיה ראוי שיארך יותר, אלא שקבעו והרבו תפלה... כי לא היו ראוים להגאל מפני הקץ שבא, אלא שקבל צעקתם ונאקתם מפני הצער הגדול שהיו בו". [ועי' העמ"ד ב,כג שביים שמת מלך מצרים נתקצבו כולם לתפלה וזעקה].

והנה בסנהדרין צא. שבאו בני מצרים לדון עם ישראל לפני אלכסנדרוס מוקדון, וא"ל גביהא בן פסיסא תנו לנו שכר עבודה של ס' רבוא ששעבדתם במצרים ת"ל שנה. ועי' מהרש"א שם דת"ל שנה לאו דוקא.

אכן הפרש"ד (דרוש ה) ביאר בזה עפ"י מ"ש המפ"ר בטעם קיצור הזמן מחמת קושי העבודה והריבוי שלא כדרך הטבע, שע"ז עשו עבודה של ת"ל שנה בפחות זמן, ומשור"כ תבע מהם שכר ת"ל שנה, עי"ש.

עבודת פרך

רש"י פ"י שמפרכת ומשברת את הגוף, וכמ"ש בסוטה יא: בפריכה, וכ' רש"י שם בשברין גוף ומתנים וחזקה. [ומשמע דפרך הוא לשון שברון]. והרוקח (בהגש"פ) פ"י שהגוף נפרך ונעקר מרוב עבודה.

והגר"א כ' דפרך היא עבודה חנם כמ"ש חז"ל על לא תרדה בו בפרך (בעבד עברי) שהיא עבודה ריקנית, שלא יאמר לו החם לי את הכוס והוא א"ל וכו'. וז"ע דבעינא דלא תרדה בפרך, כ' ההגמ"י (פ"א מעבדים ה"ו) עפ"י התו"כ דילפי מעבודת פרך דמצרים.

ועי' העמ"ד שענין הפרך הוא בגוף ובנפש, [שהעבידו את החשובים שבישראל, וזה מפרך את הגוף שלא ניסה בעבודה, וגם משפיל נפשם וכבודם]. "כדי להמעיט שכלם וכחם הפנימי".

שעבוד הנפש

כ' האלשיך בביאור הפס' (דברים כו,ו) "וירעו אותנו המצרים ויענונו", דהול"ל וירעו לנו, אלא שכשראה פרעה שמתעוררת גאולה לישראל, השתדל להכשיל אותם מדרך הטוב ועי"ז הצליח להשתעבד בהם, ולכן נא' וירעו אותנו שעשו אותנו רעים, ועי"ז ויענונו.

ויסוד הענין הביא הפנים יפות מהזוהר שעיקר גלות מצרים היתה בנשמתם, ופ"י בזה את הפס' (יג) "וימררו את חייהם", דהיינו נשמתם שהיא חיות הקדושה שבהם, וזה גרם לשעבד את גופם, כמש"נ בהמשך (יד) "את כל עבודתם" שהיא עבודת גופם ממש.

וכ"כ בהעמ"ד (איג) שהעבודת פרך היתה "כדי להמעיט שכלם וכחם הפנימי". ועוד כ' (בכה) דהפקידה היתה על "השפלת דעת ישראל, שהיה העדר לכבודו ית' שעמו הנקראים על שמו יהיו נמוכי הדעת כל כך".

ועי' ביה"ל בפר' בשלח דכיון שבשעבוד מצרים מלבד רעת הגוף היתה גם רעת הנפש, לכן הוצרך לקבל את המכות להשריש בחזרה את האמונה והיראה בלב ישראל.

ועי' בדברי האברבנאל בפ"י ההגדה (ד"ה מרור זה) שהמצה תרמוז לעבודת הגופנית והמרור למרירות הנפשית.

שבת לוי לא נשתעבדו

שבת לוי לא נכלל בשעבוד כמ"ש רש"י בפר' (ה,ד), ומקורו בשמו"ר (ה,טז) ובתנחומא וארא (ו). והטעם כ' הרמב"ן שמנהג בכל עם שיש להם חכמים ומורי תורתם, לכן הניח להם פרעה את שבת לוי.

והפנים יפות פ"י שכיון ששעבוד הגוף היה מכח שעבוד הנשמה, לא היה בכחם לשעבד את שבת לוי ששמרו על המילה (שמו"ר יט) ועסקו בתורה. וכל המקבל עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות. והכללי יקר בפר' ויחי (ל,ו) כ' דע"י שיעקב נהג כבוד בלוי שלא ישא את ארונו מכיון שעתיד לשאת את ארן הקדש, גם המצרים נהגו בהם כבוד.

וע"ע בכלי יקר שם דמטעם זה היו שבת לוי עניים ולא היתה להם נחלה בארץ, דרך מי שפרע את החוב של ועבדום וענו אותם, היה בכלל יצאו ברכוש גדול. ולאידך גיסא, כ' המל"מ בפרשת דרכים (ד) עפ"י רש"י וישלח (לו,ז) שמתנת הארץ שייכת לגזירת ידוע תדע, דמי שזוכה בארץ חייב לפרוע את השטר. וא"כ שבת לוי שלא קיבלו נחלה בארץ לא הוטל עליהם שעבוד מצרים. ועי"ש"ע באריכות.

כ' הרמב"ן בפר' במדבר (ג,יז) בטעם שבמנין בני" במדבר מצאנו שבשבת לוי היה מועט מאד, משום שרק מי שהיה בגזירת השעבוד היה בכלל הברכה של כן ירבה וכן יפרוץ, משא"כ שבת לוי שפרו רק כדרך הטבע. [ועי' גבורות ה' פמ"ג שביאר דהריבוי היה תוצאה של השעבוד]. ובפרש"ד (ס"ד ד) הוסיף בזה דטעם הריבוי היה כדי להשלים את גזרת השעבוד של ת' שנה, ולכן דוקא שאר שבטים נצרכו להתרבות שע"ז עשו בזמן מועט את שיעור העבודה של ת' שנה, משא"כ שבת לוי שלא עבדו לא היתה תועלת בריבויים.

גזרת פרעה למיילדות

כ' המהרש"א בסנהדרין נז: דכיון שרק ב"נ נהרג על העוברין, ציוה פרעה למיילדות העבריות, ולא למצרות, שיראו על האבניים, דהיינו קודם שיצא לעולם, דאז הוא עובר והותר להם להורג.

לפ"ז הק' האחרונים על שי' הרמב"ם דבעבירה שיעבור ואל יהרג אסור להחמיר על עצמו. אמאי הכניסו המיילדות את עצמן לסכנה שלא שמעו למלך מצרים, והרי הדין הוא דיעבור וא"י שהרי בעוברין ל"ח רציחה.

והתורת הקנאות תי' ע"פ השטמ"ק בב"ק פ. דאף שהותרו איסורין במקום פיקו"ג, אבל דבר שנאסר בכח תקנה מחמת חשש פסידת אחרים, ראוי להחמיר. וה"נ אף דמצד איסור הריגת העוברין אין להחמיר אבל יש להחמיר מפני היזק הולדות לבעליהן. ובס' מנחה חריבה העיר דכ"ז לפי הצד דהו"ל דין ישראל, ואין חיוב על העוברין. אבל אם הו"ל דין ב"נ ע"ל דהיו מחוייבות ליהרג ולא לעבור, ואע"פ דדין יהרג וא"י הוא מדין קדוה"ש דאינו בב"ג, אבל ברציחה דתליא בסברא דמאי חזית שייך גם בב"נ (עי' פרש"ד ד"ב).

עוד תי' בתורת הקנאות דהאיסור להחמיר הוא דוקא בסכנה ברורה, אבל בחשש פיקו"ג מותר להחמיר שלא לעבור, וכמו דלבסוף באמת לא הרגם פרעה. [ועי' ברשב"ם דמשמע שפי' פשטיה דקרא "ויעש להם בתים" שנאמר על פרעה שכלא את המיילדות. וכ"כ בהעמ"ד]. ובס' להורות נתן (א,טו ה) יישב עפ"י הנימוקי' בסנהדרין (עד): דאדם גדול וחסיד מותר לו למסור עצמו אף על מצוה קלה כשראוה שהדור פרוץ בכך, וה"נ שהמיילדות נהגו בעצמן דין אדם גדול וחסיד.

ואי נימא לאידך גיסא, דהציווי לא היה על העוברין, א"ש דבאמת היו מחוייבות למסור נפשן. אך בזה הק' הגר"ם דמה הרבותא דלא עשו כן משום ותיראן את האלקים, והלא מעיקר הדין היו מחוייבות. אכן עי' העמ"ד דמ"ש ותיראן לא נאמר רק על שפרה ופועה המיילדות הראשיות (עי' אב"ע), אלא כל המיילדות יראו מפני העונש בידי שמים על שפי"ד, [ולכן כתיב את האלקים ולא את ה'; שלא כולן הגיעו למדרגת אהבת ה']. ושכרן של המיילדות בתי כהונה ומלכות, ומבא בשם הגר"י שביאר דהרי כלל ישראל לא היה בסכנת כליה, כיון שלא גזר על הנקבות, וגוי הבא על בת ישראל הולד ישראל, אלא שא"א שיהא כהן ומלך. ולכן קיבלו בשכרן את מה שהצילו דהיינו כהונה ומלכות.

גזרות פרעה

בסדר המקראות: בתחילה עבודת פרך, אח"כ למיילדות להמית את הבנים, אח"כ ויצו לכל עמו כל הבן הילוד היארה תשליכוהו. אכן בסוטה יא. אי הבה נתחכמה לו לדונם במים, ומשמע שהגזרה הראשונה היתה לדונם במים.

וביאר הקרן אורה בסוטה דאמנם העצה הראשונה היתה לדונם במים, אבל הסדר היה כמו בפר' מכיון שיראו שהקב"ה ישיב להם גמולם בראשם, לכן בתחילה התחכמו לענותם בפה רך, וכשלא הועיל, ציוה למיילדות, ורק אח"כ כשג"ז לא הצליח ציוה לכל עמו לעשות בעצמם, וחשב שע"י שיהיה במים לא ייענש.

נושאי הגליונות הבאים

וארא - עשרת המכות
בא - ברכת החודש
בשלה - הידור מצוה (ואנוהו)

ד"ר מתאימים [עד 700 מילים] אפשר להגות בצירוף שם מלא וטל', בתוכנית "עומקא דפרשה" שבפתח אוצה"ם "בית יוסף" רח' שד"ה, ובברכפלד ליד ביהכ"נ "בני הישיבות" שד' יהוקאל, או לשלוח בדוא"ל gal200@neto.bezeqint.net [ד"ר בכת"י עד יום א'].

אין המערכת אחראית להחזיר כתבים או דיסקים. תגובות יתקבלו בציון שם מלא בלבד, [בפרסום התגובה אפשר להשתמש בר"ת]

הגיליון מוקדש ע"י
ידידנו הרב **שרגא סימונס שליט"א**
לרגל אירוסיו בתו תח"י
במזל"ט
עב"ג הבה"ח חיים טל נ"י
מבחירי ישיבת 'גאון יעקב' ב"ב
יה"ר שיעלה הזיווג יפה

מלחמתה של תורה - קושיא

כתב הפמ"ג (או"ח סג משב"ז ג) דמשמע מדברי המג"א (סי' קא א) דדין כוונה בפס' ראשון דקר"ש הוי מדרבנן, ותמוה לפי"ז אמאי חתן פטור מקר"ש משום דטרוד וטרדתו מונעתו מלכוון כמבואר בברכות טז, והא יכול לקיים המצוה מדאורייתא גם בלא כוונה. ואין לומר דאחר שתקנו רבנן כוונה ה"ז מעכב אף בקיום מדאורייתא וכעין שכ' התוס' בסוכה ג ע"א, דמראית הפמ"ג מהמג"א משמע שעכ"פ מדאורייתא יוצא יד"ח ע"ש.

ובלא"ה ילה"ק דהא קי"ל בסי' ע' דהאינא שאין בנ"א מכוונים כראוי חתן חייב בקר"ש, וכיון שאנו יוצאים ידי המצוה בכוונה מועטת שאנו מכוונים, אמאי פטור מלקרוה והרי יכול לקרוה עם כוונה מועטת כזו.

הרב אלקנה גלעזר

הלומדים מוזמנים לשלוח את תשובותיהם בקצרה
לפקס 9743989-1538 או למערכת

מלחמתה של תורה - תירוצים

בקר' מגליון חנוכה, לב"ש שצריך להפקיר נרו משום שביתת כלים היכי משכ"ל נר חנוכה בער"ש כיון דצריך להיות שלו, ובס"ד התפרסמו בגליונות הקודמים כט"ו תי', ועתה נוספו עליהם:

הרב אברהם יעקב קליין תי' דכשם שבגזירת חיתוי בגחילים לא חיישינן בדבר שא"צ לו, ה"נ כיון שהדלקה עושה מצוה ולא אכפ"ל שאח"כ יכבה, י"ל דבכה"ג לא גזרו משום שביתת כלים. וכן חזינן ברשב"א בשבת יח. ד"ה ולענין שהשוה סוגיא דשביתת כלים להא דאין צולין בשר לרבה.

הרב צבי שפרינצלס יישב דכיון שמלאכה שאצל"ג שרי, א"כ הכא בני"ח שהדלקה עושה מצוה, י"ל דמה שאח"כ ממשיך לדלוק בשבת חשיב כמשאצל"ג.

וכע"ז כתב **הרב יצחק ליסציץ** דלתוס' בשבת צד. שמשאצל"ג קרי כשא"צ לאותו צורך כעין שהיה צריך במשכן, הרי שנ"ח חשיב משאצל"ג כיון שההדלקה לראותם בלבד, [וגם אי נימא דמצות ההדלקה משויא לה מלאכת מבעיר כיון שצ"ג. מ"מ זה כבר נתקיים מבע"י]. ואף אם לב"ש איכא שביתת כלים גם בדרבנן, מ"מ י"ל דמקום מצות נ"ח הם אמרו והם אמרו דשרי, למאי דקי"ל דמשאצל"ג איסורה מדרבנן.

הרב יוסף חיים וייספיט תי' דהרי אפש"ל שאף שהפקיר השמ"מ מ"מ שירי זכות של כליו, והא אפשר לשייר זכות זו כקנין פירות בהפקר, וא"כ בכה"ג כבר אינו עובר על שביתת כליו, דאינו שלו לגמרי, אך מצד נ"ח סגי בזה שייחשב שלו.

וכן נ"נ בדברי המתרצים הראשונים (גל' קא-קכב) כדלהלן: במה שתיירץ **הרב ש. לוריא** ע"פ התור"ד שהאיסור רק כאשר מתחיל להעביד בשבת, העיר **הרב י. סטפנסקי** שכל דברי התור"ד דוקא בשביתת בהמתו, אבל בכליו מפורש בסוגיא בשבת שאף בער"ש עובר על שביתת כלים. וגם דהא בגמ' פריך על קדרה נר וגיגית, ובפשוטו מדליק בער"ש. עוד העיר במש"כ **הרב ח.י. ויזל** לדון בדברי הרשב"א אם צריך להפקיר גם מה שבתוך הכלי, דהלא כבר בתוס' מבואר שצריך להפקיר שכ' (בד"ה ולב"ש) שבעוורת לעבדן ליכא שבי"כ משום שאין העור עושה המלאכה, ומוכח דבלא"ה הוה באיסור שב"כ, ואע"פ שהעור נמצא בתוך כליו. וגם שמסברא צ"ע מאי נפק"מ בין הכלי למה שבתוכו. ולסברת **הרב שלמה ברוער** שאף שמפקיר אכתי חשיב שלו רק אינו ברשותו, וסגי בזה לני"ח. הביא ראיה **הרב יעקב שלינגר** מהקצוה"ח (סי' תו סק"ב) דאיסור"נ חשיב שלו ואינו ברשותו, ואע"פ"כ אפשר לצאת באתרוג ערלה, אף דיש דין לכס.

ובמש"כ **הרב יעקובזון** ליישב מהא דשביתת בהמתו ליכא איסורא כשאין לו הנאה ממלאכתה, וה"נ הא הדלקה עושה מצוה ואין לו הנאה בני"ח ומצוות לל"ג הקשה **הרב ש. כ.** דהא הכרעת הפוס' בה"ל דאיכא איסורא אף כשאין לבעלים תועלת מהבהמה, (ומ"ש בשו"ת חת"ס או"ח סב, כבר כ' המהר"ם שיק או"ח קיב שהחת"ס לא כ' כן למעשה). וביותר קשיא דאף להשי' דליכא איסורא, הנ"מ כשהבהמה עושה המלאכה מעצמה ללא ידעת הבעלים, אבל כשהוא התחיל להעבידה, מסתברא דאיכא איסורא אף אם בהמשך עשייתה אין לו הנאה. (יעו"י בשו"ת הרשב"א ח"א נט וברמב"ן פ"ר יתרו כ"י, ובמרדכי קידושין תקס"ו ובב"י שלהי שה ובמג"א טז ובמ"ב עח)

גליון עומקא דפרשה יו"ל בס"ד מדי שבת בשבתו,
במודיעין עילית וברמת שלמה.
[הנושא אחיד, והכותבים מבני המקום].

ניתן להשיג עלונים קודמים ומקבילים בטל' 054-8447267
אפשרויות ליסוד העלון במקומות נוספים, יתקבלו בשמחה.
לקבלת הגליון בדוא"ל יש לשלוח בקשה לכתובת:
gal200@neto.bezeqint.net

לקביעת חברותא 9141217
24 שעות ביממה

דרושים לחברותות

נושא	מקום	שעה	טלפון
נשים	עדיף שד"ח		052-7451481
קידושין בעיון פרק ראשון			052-7653089
הלכות שבת	ברכפלד		050-4111403
פסחים, באנגלית	זכרון משה	11:30 - 9:00	052-7653584
שיעור דף היומי	נתיבות המשפט 111	7:05	
פסחים גמ' רש"י	זכרון משה	12:00 - 11:00	057-3135605
דף היומי	משך חכמה		057-3114454
גמרא	חפציבה, בבית	פעמיים בשבוע 11:30-1:00	054-4737360
קידושין, דף לשבוע, מדף י"ד	כולל בית שלום	12:00 - 10:00	9740276
דף היומי	בית תפילה/משוכב נתיבות	7:00 - 6:00	052-7625466
שו"ע	קמ"ח	סוף שבוע	057-3168570
דף היומי רש"י/נביא/הכנת שיעור			054-8410211
חושן משפט			052-7614024
גמ' מועד	זכרון משה	12:30 - 10:00	052-7130901
עיון הלכה (עדיף ברכות)	זכרון משה	12:00 - 9:00	054-8441568
גמ' נשים/ניזקין, ללמד אברך	יש ימים בוקר ויש אה"צ		9298517
גמ' חולין - עמוד ליום	זכרון משה		9340105
דף היומי	בבית		057-3101491
בשר וחלב טוש"ע	זכרון משה	שעה מתוך 4:00-7:00	052-7684038
פ' לא יחפור [בתשלום]			054-8484345
דף היומי	קמ"ח	5:30 - 4:00	054-8424322
מ"ב דרשו	זכרון משה	שעה מתוך 4:00-7:00	052-7684038
הלכות שבת	ברכפלד		050-4111403
הלכה סת"ם/נדה/שבת			050-2553310
הלכות מקוואות			054-9761746
דף היומי	זכרון מאיר		052-7614024
הלכה / מוסר	זכרון משה		054-8407350
כתובות	גמיש	יומיים מתוך אב'ג'ד' 8:30-11:00	057-3166988
מ"ב הלכות שבת	חפציבה	חצי שעה מתוך 9:00-11:30	052-7697695
שיעור דף היומי	חשמונאים, בבית		9285124
חולין, בבקיות מהירה	אוה"ח 27 - חניכי הישיבות	7:45	
בבא מציעא	ברכפלד	10:30 - 9:30	054-8403599
בבא מציעא	גרין פרק	10:30 - 9:00	054-8462669
דף היומי (רצוי אברך מבוגר)	שיח יצחק	10:30 - 9:00	052-7222554
תענית, בחור ללמוד עם בחור	בבית/היכל הגר"ם	11:00 - 9:00	052-8952613
קנין ש"ס - דרשו	חכמת התורה ברח"מ ס"י	8:45 - 7:45	9740767
מס' ברכות דף ליום	מרכזי בנאות הפסגה	11:00 - 9:00	052-7673706
גמיש. להשאיר הודעה	ברכפלד	10:30 - 9:30	050-4171130
נשים (ביעבד ניזקין)	זכרון משה/היכל יצחק	10:00 - 9:00	6374394
			052-7526975